

³⁹ Список німецьких воїнів перепохованих з території с. Шендерівка // Ф. – “Війська вермахту і СС”.

⁴⁰ Список німецьких воїнів перепохованих з території с. Хильки // Ф. – “Війська вермахту і СС”.

⁴¹ Список німецьких воїнів перепохованих з території смт Стеблева // Ф. – “Війська вермахту і СС”.

⁴² Гриф секретности снят. Потери Вооруженных Сил СССР в войнах, боевых действиях и военных конфликтах. – М., 1993.

⁴³ Лист до солдатів XI і XXXXII армійських корпусів від 19.02.44 р. // Ф. – “Війська вермахту і СС”.

Цинковська І., Юхимець Г.

**Український плакат
періоду Великої Вітчизняної війни
у фондах Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського**

Шістдесят років минуло від того часу, коли Україна була звільнена від фашистських загарбників. І що далі ми віддаляємося від того тривожного і героїчного часу, то величнішим постає перед нами подвиг радянського народу, глибше усвідомлюється всесвітньо-історична значимість його благородної місії. Зламати творчий дух народу, зупинити розвиток української культури ворогу не вдалося. Митці вели активну художню пропаганду. Вони виїжджали на фронт, на заводи, у колгоспи, де не тільки проводили агітаційно-пропагандистську роботу, а й збирали матеріал для своїх майбутніх творів.

На фронт виїжджали працювати художники С. Кириченко, І. Кружков, В. Овчинников; кореспондентами фронтових газет, авторами бойових листків були О. Будников, М. Огнівцев, Й. Пархет. У Харкові за ініціативою М. Дерегуса був організований випуск перших лубків, авторами яких стали Ю. Балановський, Г. Бондаренко, С. Солодовников, А. Чер-

нов, В. Яценко та інші. Але найбільше поширення під час війни набув плакат як найбільш яскрава наочна форма агітаційно-пропагандистської роботи.

Метою статті є дослідити тематику, техніку виконання, можливість використання як історичного джерела колекції українського плакату періоду Великої Вітчизняної війни, яка зберігається у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Події Великої Вітчизняної війни знайшли своє відображення в образотворчому мистецтві — живописі, скульптурі, графіці. Чи не найяскравіше відгукнувся на події війни плакат¹.

У фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського зберігається колекція українського плакату, складовою частиною якої є невелика, але надзвичайно рідкісна добірка творів українських плакатистів, які працювали під час Великої Вітчизняної війни. Навіть перше візуальне знайомство із цією колекцією (а це лише незначна частина створеного українськими художниками за роки війни), вражає розмаїттям тем, імен художників-творців плакату, назв видавництв та місць видання, техніки виконання, індивідуальністю творчої манери. І коло імен художників-плакатистів, і перелік тем, що їх розробляли, маловідомі серед дослідників українського мистецтвознавства.

Наукові праці, присвячені українському плакату 1941–1945 років, аналізують переважно твори, тематично пов'язані з фронтовими подіями. Колекція НБУВ містить й чимало плакатів, присвячених іншим темам. Це – відбудова на звільнених від фашистських загарбників територіях, праця в промисловості та сільському господарстві, ушанування української жінки, охорона здоров'я, державна позика, плакати на честь Паризької Комуні, Жовтневої революції, свята 1-го травня тощо. Добірка дає уявлення і про коло представників української інтелігенції, які брали безпосередню участь у створенні плакатів. Це — художники

А. Акопов, К. Агніт, В. Гливенко, Д. Гриниць, Й. Дайц, П. Денисов, М. Дерегус, О. Довгаль, В. Касіян, О. Козюренко, С. Кравченко, В. Литвиненко, Р. Мельничук, С. Нодельман, А. Різниченко, А. Розенберг, М. Сліпченко, П. Супонін, В. Фатальчук, М. Фомичов, Б. Шаповал (Бе-Ша), О. Щеглов, О. Юнак та письменники М. Бажан, Д. Білоус, С. Воскресенко, Т. Масенко, М. Рильський, В. Сосюра, М. Терещенко. Як бачимо, авторами плакатів, що зберігаються в колекції, були як широко відомі майстри, так і художники, імена яких майже не згадуються в наукових дослідженнях, присвячених історії українського плакату 1941–1945 років.

Вивчення добірки українського плакату періоду Великої Вітчизняної війни з фондів НБУВ дає можливість значно розширити традиційне уявлення і про видавництва, що випускали плакати. Це — видавництва та видавничі організації: “Мистецтво”, Українське державне видавництво, “Газетное издательство КБ АССР”, “Военное издательство Народного Комиссариата Оборони”, майстерні Художнього фонду УРСР, Укрвидав при ЦК КП(б)У тощо. В 1943 році агітаційну роботу проводили в Москві в Українському державному видавництві при ЦК КП(б)У художники М. Дерегус, Й. Дайц, В. Вовченко, В. Литвиненко, О. Козюренко, І. Кружков, В. Мироненко, О. Пашенко, які разом із письменниками М. Бажаном, А. Малишком, М. Рильським, В. Сосюрою створили чимало листівок, плакатів, сатиричних малюнків тощо.

Значного поширення набувають агітаційно-масові форми творчості. Вже на другий день війни розширений пленум Центрального комітету Співки працівників мистецтв звернувся із закликом розгорнути активну роботу в армії, на фронті і в тилу². Перед діячами мистецтва було поставлене завдання правдиво відобразити героїчну боротьбу народу, перетворити своє мистецтво в діючу ідеологічну зброю, мобілізувати на боротьбу з ворогом.

На початку війни в багатьох містах України були створені штаби, які налагодили створення й випуск друкованих плакатів та агітвікон. 23 червня 1941 року за ініціативою обласних правлінь Спілки художників та Спілки письменників України був організований штаб, що займався випуском плакатів у Харкові. Відповідальним редактором став А. Страхов, членами — О. Довгаль, В. Касіян, А. Петрицький, Д. Шавикін, С. Бесєдін, М. Дерегус.

У плакаті, політичній сатири працюють майже всі українські художники. Плакати часу війни вражають граничною виразністю реалістичного образу воїна, героя-партизана, матері, яка закликає на захист рідної землі.

Плакати-блискавки з'явилися вже на другий день війни. Один з перших — “Зальем сталью фашистские глотки!”, авторами якого були художники М. Балясний, І. Кружков, С. Кручаков, вийшов 24 червня 1941 року. За ним з'явився плакат О. Александрова “Розчавимо фашистську гадину” та інші. А всього до 6 липня 1941 року вийшло 20 плакатів, виконаних українськими художниками³. Більшість з них не збереглися й частково відомі нам з репродукцій на сторінках періодичної преси.

Плакат — мистецтво мобільне, він чутливо реагує й швидко відгукується на потреби дня. 1942 року агітаційно-мобілізуєчий пафос українського плаката досягає кульмінаційного звучання. Усе частіше сюжетною основою плакатів стає зображення мужньої боротьби українського народу з фашистськими загарбниками. Динамічні бойові епізоди відтворені в плакатах М. Самокиша “Где сабля красная взвилась”, П. Денисова “Стійко і непохитно бороніть свою волю, свою землю, своїх дітей!” та інших.

Тема суворої розплати з фашистами знайшла яскраве втілення в символічному за змістом плакаті В. Литвиненка “Не втекти ніколи круку...” (1943). Сюжет плаката — стрімка, невідпорна атака воїнів-кавалеристів — трактований в епіко-романтичному плані. У центрі композиції — воїн на

здибленому коні із шаблею в руці вихором налетів на переляканого фашиста. Завдяки пластичній досконалості малюнка, цільності виразного силуету постать вершника сповнена динамічності й нагадує величний монумент.

В основі ідейного змісту багатьох плакатів — думка про нерозривний зв'язок фронту і тилу. Саме цій важливій темі присвячені роботи Н. Карповського та І. Черкашина “Урожай наш золотистий” (1941), Мих. Глуценка “Помни! На каждом участке страны ты служишь делу священной войны!” (1941), Н. Карповського “Кожне зерно урожаю — снаряд по ворогу!” (1941), О. Довгаля “Все для фронта” (1941), Р. Мельничука “Кожний колос — багнет гострить, кожний сніп — гармати постріл!” (1944) та багато інших. У композиційній будові таких плакатів художники широко застосовували засіб розгорнутого сюжетного зіставлення, паралельного зображення подій, що відбувалися на фронті і в тилу. Трудівники тилу показані в момент напруженої праці на заводі біля верстата чи в полі, зображені на передньому плані, а другий план сповнений силуетними посталями бійців, які йдуть в атаку, та іншими подібними сценами. Так через сюжет і композиційну будову підкреслювалася ідея нерозривного зв'язку фронту і тилу.

Засіб сюжетного зіставлення активно застосовувався й у плакатах, ідейно-образний зміст яких побудований на введенні в зображальну структуру історичних та фольклорних паралелей. Такі плакати, як “Били, б'єм і будем бить!” (1941) київської бригади художників, “Били й б'ємо!” (1943) П. Саркіяна, воскрешаючи в пам'яті героїчні події минулого, виховували в людях патріотизм, почуття національної гордості.

Оригінальністю вирішення теми визволення столиці України вирізняється плакат К. Агніта-Следзевського “Під славним містом під Києвом” (1943). Сюжетною основою твору стала сповнена героїчного звучання й водночас гумористично забарвлення сцена. Біля дзвіниці Софійського

собору — Ілля Муромець, одягнений у кольчугу та шолом з червоною зіркою, доозброєний автоматом й гранатою, спокійно розпалює люльку, поставивши ногу на “фашистську гадину”, яку він проткнув мечем і придавив до землі своєю важкою палицею. А внизу, під зображенням цієї красномовної сцени, стилізованим кириличним шрифтом написані слова: “Та годі тобі свистати по-звірячому, Та годі тобі сльозити отців-матерів, Та годі тобі вдовити жон молодих, Та годі тобі сиротити малих діточок!”

У грізний час війни з новою силою залунали пристрасні рядки поезії Тараса Шевченка і Лесі Українки. Гнівні слова “Заповіту” Т. Шевченка стали підтекстовкою відомого плаката І. Кружкова та С. Отроценка “І вражою злою кров’ю волю окропіте” (1942). Словами Лесі Українки підписані плакат І. Кружкова “Убий, не здамся!” (1942) та однойменний з ним твір, виконаний С. Нодельманом у 1943 році. Виразність названих плакатів обумовлена життєвістю образних характеристик, глибокою правдою в зображенні народного подвигу. Величезну роль відіграють підтекстовки, які надають ясності й конкретності ідейно-образному змісту творів.

До образів видатних українських письменників та поетів Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Михайла Коцюбинського звертається у своїх плакатах народний художник СРСР В. Касіян. Як полум’яний заклик до боротьби з ненависним ворогом сприймається серія з восьми плакатів “Гнів Шевченка — зброя перемоги” (1942–1943), у якій митець досягає надзвичайної виразності й ідейно-художньої цільності. У центрі композиції кожного плакату крупним планом дається портретне зображення великого Кобзаря, який немов звертається до народу із пристрасним поетичним словом. Суворою правдою в зображенні звірств фашизму на окупованих українських землях вражають плакати серії “...Гади! Гади! Чи напилися ви, чи ні людської крові?”, “Мені однаково, чи буду я жить в Україні, чи ні...”, “...Такого ще не творилося у нас на Вкраїні, та й ніколи не створиться!”. У

них В. Касіян нещадно розкриває жорстокість, антилюдську сутність гітлеризму. Публіцистична виразність названих плакатів досягається вмінням художника зосередити увагу глядача на нечуваній в історії людства трагедії, що приніс із собою фашизм, а в образі Кобзаря, зображеного на передньому плані, втілити почуття гіркоти й лютої ненависті до ворогів, почуття, близькі й зрозумілі кожному українцеві. Нестерпною тугою за розтерзаною й страждаючою Батьківщиною пронизаний плакат "...Здається — кращого немає нічого в світі, як Дніпро та наша славна країна".

Серія "Гнів Шевченка — зброя перемоги" логічно завершується плакатом "...І вражою злою кров'ю волю окропіте", в якому В. Касіян звертається до теми переможного наступу Червоної Армії. У правій частині аркуша художник крупним планом дає обличчя Тараса Шевченка, який немовби веде в бій солдатів. Сміливе зіставлення різномасштабних зображень, динамічна діагональна композиція, загострена експресія в постатях бійців, емоційна насиченість центрального образу надають творів особливий виразності.

Помітним явищем в історії українського мистецтва періоду Великої Вітчизняної війни став плакат В. Касіяна "На бій, слов'яни!", відзначений першою премією конкурсу в Самарканді та премією на Московській виставці оборонного плаката, проведеної влітку 1943 року⁴. Композиція плаката "На бій, слов'яни!" продумана бездоганно в усіх деталях. На передньому плані на всю площину аркуша зображена постать гуцула-партизана, який високо підняв над головою червоний прапор. Водночас він рішуче замахнувся гранатою на ненависного ворога. За ним кинулися в стрімку атаку його бойові товариші. Художник вдало розмістив виразний текст, написаний чітким, ритмічно активним шрифтом, максимально використав графічні й тональні можливості коричневого олівця та акварелі. Образ партизана емоційно насичений, глибоко психологічний, і разом з тим це образ широкого

узагальнення, який уособлює в собі патріотизм, безмежну любов до Вітчизни.

За роки Великої Вітчизняної війни спостерігається тенденція зближення плаката з такими видами мистецтва, як станковий живопис і графіка. Героїко-романтичного пафосу сповнений плакат Р. Мельничука “Навіки сонячно зійшов...” (1944). У центрі, у сяйві сонячних променів художник зобразив українську жінку із гвинтівкою і червоним прапором. Її велична постать уособлює в собі образ-символ України, звільненої від німецько-фашистських загарбників. Жінка, немов монумент, стоїть на високому пагорбі, а за нею — безкраї простори української землі і вершини, які гонять фашистську нечисть. Плакат виконано у широкій живописній манері соковитими фарбами, що зближує його зі станковою картиною. Зображення органічно доповнюють поетичні рядки М. Терещенка: “Навіки сонячно зійшов Для України день свободи. На звільнених просторах знов Шумлять поля, гудуть заводи. Минув страшний отруйний чад. Возз’єднана і неподільна, Під стягом переможних рад Навіки Україна вільна!”

У воєнний час з’являються твори, в яких, не порушуючи основних принципів композиційної будови, притаманної мистецтву плаката, художники активно вводять такі засоби, як конкретизація і деталізація в зображенні сцен, психологізм в розробці образів, тональне моделювання форми тощо. До таких можна віднести плакат В. Литвиненка “Охорона материнства і дитинства по-німецькому” (1944), у який художник переніс свій малюнок з обкладинки журналу “Перець” 1943 року⁵. В плакаті наведено гнівні рядки поезії В. Сосюри: “Мені і діткам штик до серця, лється, лється кров червона... по-німецькому це зветься: материнства охорона”.

У 1943 році, з початком наступу радянських військ по всьому фронту, драматична напруженість в плакаті поступається місцем пафосу, співзвучному переможному етапу

Великої Вітчизняної війни. Провідною темою українського плаката в цей час стає тема визволення українських земель від фашистських загарбників. А разом з новою темою головним стає образ воїна-переможця, воїна-визволителя. Великою популярністю користувалися присвячені визволенню столиці України плакати В. Касіяна “Київ наш”, М. Попенка “Здрастуй, рідний Київ!”, П. Супоніна “Київ наш” та інші.

Радістю Перемоги, особливого емоційного піднесення сповнені твори В. Касіяна “Україна вільна. Слава Червоній Армії!” (1944), В. Мироненка “Хай живе і вічно процвітає Радянська возз’єднана земля, визволена Червоною Армією!” (1945), М. Сліпченка “Переможцям слава!” (1945), “У переможний радісний день” (1945), “З перемогою” (1945), В. Литвиненка “Переможцю слава” (1945) та багато інших.

Одним з кращих плакатів такого тематичного спрямування є твір В. Литвиненка “Україна вільна!” (1944), сповнений героїко-патріотичного звучання. Кожна деталь в цьому плакаті несе в собі певний символічний зміст, що разом із підкресленою динамічністю композиції, монументальною виразністю твору в цілому надає плакатові величезної агітаційної сили. Через тридцять років Валентин Гаврилович із хвилюванням згадував: “...сюжетне вирішення народилося відразу: карта України, вдалині, внизу — колона наших танків на марші, а на передньому плані — постать воїна, який широким змахом руки вказує на кружечки останніх визволених міст на карті республіки... Хотілося передати радість з приводу того, що Україна навіки вільна, а водночас — нездоланну волю радянських воїнів до остаточної перемоги над лютим ворогом. Хотілося лаконізму в усьому: у доборі елементів сюжетного вирішення (їх усього три) і кольорах (їх так само три), разом з тим хотілося, щоб кольори, як і деталі сюжету, були змістовні: щоб вохриста, з коричневими тіннями постать воїна була мов осяяна сонцем Перемоги”⁶.

У фондах Відділу образотворчих мистецтв зберігається оригінал ескізу іншого плакату В. Литвиненка “Україна вільна. Слава Червоній Армії” (Агіт-вікно № 7, 1944). Центрична композиція плакату, фронтальне зображення в центрі величавої постаті жінки, домінування насичених червоних кольорів підкреслюють урочистий пафос великої Перемоги. Створений у широкій живописній манері, цей ескіз є підтвердженням спогадів художника про напрямок його творчих шукань і нестримне бажання емоційно відтворити свої почуття радості визволення рідної Батьківщини.

Відчуття близької перемоги, заклик до справедливої помсти втілені в плакатах В. Литвиненка “Піднімаються небо пілоти” (1945) та І. Літинського “За плач дітей, за дим руїн, за кров братерську — на Берлін!” (1945). У цих творах пристрасне, образне слово поетів Максима Рильського та Олекси Новицького значною мірою визначило ідейно-образний зміст і характер їх емоційного звучання. Активна співпраця художників з письменниками в період Великої Вітчизняної війни широко практикувалася й відіграла велику, плідну роль у розвитку українського плаката.

З початку Великої Вітчизняної війни активно розвивається і сатиричний плакат. Прекрасними майстрами сатири показали себе художники К. Агніт-Следзевський, В. Гливенко, О. Козюренко, В. Литвиненко. Створені ними сатиричні плакати вирізняються гостротою, публіцистичністю й нищівним сарказмом. Вони не тільки викликали сміх, а й стверджували впевненість українського народу в розгромі фашизму, оскільки викривали нікчемність і приреченість антилюдської доктрини гітлеризму. В образно-художній та композиційній будові таких плакатів часто-густо позначався вплив вікон РОСТА та лубка. Плакати В. Литвиненка та Р. Мельничука “На тобі!.. українського хліба... української сталі... та землі!”, Ю. Киянченка “Земля наша родюча, та колюча” й багато інших красномовно попереджують, що чекає загарбників на українській землі.

Великого розповсюдження набули й агітвікна, що стали своєрідним творчим відродженням традицій мистецтва “вікон РОСТА” часів громадянської війни та збройної іноземної інтервенції. Спираючись на художній та технічний досвід майстрів УкрРОСТА та ЮгРОСТА, українські митці розширили сюжетний та емоційно-образний діапазон “вікон”. Конкретнішою стає їх образна мова, і хоча художники, як і раніше, активно використовують різні алегорії, “...але традиційні атрибути, що символізують певні поняття, тут уже не казково абстрактні, як гідри, дракони “вікон” УкрРОСТА і ЮгРОСТА, а взяті з реального життя”⁷.

У фондах НБУВ зберігається декілька унікальних оригіналів агітвікон, виконаних способом трафарету, трафарету з поєднанням друкованого тексту, а також у техніці літографії. Один з кращих плакатів такого типу є Агіт-вікно № 6, створене В. Литвиненком у співавторстві з поетом С. Воскрекасенком у Майстернях Художнього Фонду УРСР, що 1944 року відновили випуск “Агітвікон” у звільненому від фашистів Києві. Виконаний гуашшю і тиражований способом трафарету плакат сповнений гострої, уїдливої сатири. Його композиція складається із чотирьох малюнків-карикатур, кожен з яких супроводжується сатиричними рядками:

- “ 1) Німці злилися, гарчали — Але домни все мовчали.
- 2) А як наші їх звільнили Домни вмить заговорили.
- 3) Після першої балачки Поповзла німота рачки.
- 4) Ну, а деякі хлюсти Поховались під хрести”.

Особливо активно над створенням агітвікон працював харківський художник О. Довгаль. У 1942 році він був відряджений у Куп'янськ, де за короткий період — з квітня по червень — випустив чотирнадцять серій “вікон”. Героїчного пафосу сповнено агітвікно № 16 “Смелость и умение города берут!”, виконаного 1943 року в Нальчику О. Довгалем гуашшю способом трафарету на аркуші, що

містить друковану текстову частину. Образно-художня мова цього плакату нічим не відрізняється від засобів, що визначають специфіку мистецтва плаката. Та попри усю силу агітаційного виливу, плакатну лаконічність такі твори мають певну ескізність, викликану, мабуть, особливостями роботи художника в агітвікнах, необхідністю надзвичайно оперативного відгукуватися на фронтові події.

У роки війни над створенням агітвікон працювало широке коло українських художників, серед них В. Аверін, Г. Бондаренко, Л. Каплан, І. Кружков, В. Мироненко, Р. Мельничук, С. Уманський (Самум), Г. Пустовійт, а також письменники Ю. Корецький, Д. Каневський, Г. Литвак, В. Сосюра, Ю. Смолич. Свої малюнки художники часто підписували текстами з творів М. Асєєва, Д. Бедного, С. Маршака, С. Васильєва, іноді — своїми віршами.

Великою популярністю у військових частинах користувалися виконані в руслі традицій “вікон” сатири РОСТА агітвікна О. Довгаля “Летняя стальная вьюга выметает немцев с юга” (1943), “Когда это бывает?” (1944), В. Литвиненка “Волго-дунайська рапсодія” (1944), К. Агніта-Следзевського “Про легковажну птицю” (1944), ідейно-образний зміст яких розкривається поступово, у процесі послідовного розглядання окремих малюнків, підписаних сатиричними віршами.

Активним використанням засобів, притаманних газетній та журнальній політичній карикатурі, відзначаються агітвікна й плакати К. Агніта-Следзевського “Догрався”, “Обмолот у три ціпи” (обидва — 1944), В. Литвиненка “Що день новий мені готує?”, “Гітлер капут” (обидва — 1944), О. Козюренка і В. Гливенка “І там, і тут” (1945), “Свиня під дубом віковим” (1944), О. Козюренка “Два чоботи — пара” (1945) та багато інших. Усі вони сповнені в’їдливого гумору, що досягається сміливим введенням у зображення метафори, символіки, вмінням дотепно, у необхідному змістовному руслі, обіграти народні прислів’я. Так у плакаті “Догрався” К. Агніт, зобразив “біснуватого фюрера”, який грає на гітарі, обірвані струни

якої перетворюються в написи прізвищ “Муссоліні” та “Антонеску” — знищених поплічників Гітлера. Нищівну карикатуру супроводжують сатиричні рядки поета Д. Білоуса: “Єфрейтор гадав блискавично Весь світ повалити до ніг. Він грав тоді легко і звично І марші й пісні про “бліц-кріг”. Надходить остання година — У Гітлера інші пісні; “Остання нинішня днина” Бринить на останній струні”. А в плакаті “Обмолот у три ціпи” зображено обірваного Гітлера, якого від душі “пригощають” трьома ціпами, кожний з яких позначений своїм написом: СРСР, Англія, США. Такі плакати віддзеркалюють оптимістичні настрої переломного періоду Великої Вітчизняної війни.

Ще не скінчилася війна, а українські митці звернулися до теми мирної праці й відбудови народного господарства. Це — плакати Є. Світличного “Дамо фронтові і країні більше хліба!” (1944), П. Супоніна “Відбудуємо рідне місто, зруйноване підлими фашистами!” (1944), Г. Томенка і В. Мироненка “Зібрати урожай вчасно і без втрат наявними збиральними засобами!” (1944), Г. Томенка “Добрива — на поля!” (1945), “Відбудуймо господарчі будівлі колгоспу!” (1944) та газети-плакати⁸ П. Акулинич “Быстрее восстановим угольно-металлургический Донбасс!” (1944), О. Міщенко “Домна Азовстали восстановлена!” (1944), В. Коновалова “Мы восстановим тебя, наш родной Донбасс!” (1944) та багато інших. За характером композиції, жанровістю в розробці сюжетів окремі з названих творів нагадують станкові картини. При певних позитивних моментах використання плакатистами засобів живопису не можна не бачити, що механічне їх введення в плакатний твір інколи призводило до порушення притаманної йому специфічної мови, дещо знижувало його художній рівень. Прикладом творчого використання в плакаті засобів з арсеналу станкової графіки є твір М. Дерегуса “Оживуть степи, озера... Т. Г. Шевченко” (1944), який відрізняється цільністю багатопланової композиції. Кожна

деталь в плакаті сповнена глибокого символічного змісту. Уже димлять трубами відбудовані заводи, працюють на полях потужні трактори, на свіжій борозні валяється вивернутий плугом череп у фашистській касці, і у весняних хмарах, неначе видіння, з'являється образ Тараса Шевченка, який промовляє свої пророчі слова, що стали назвою плаката. Емоційна графічна манера, вміння точно розставити акценти допомагають художнику виразно відтворити пафос мирного життя, напружений трудовий ритм українського народу.

За роки Великої Вітчизняної війни український плакат піднявся на новий ідейно-художній рівень, став дійовою зброєю художників у боротьбі з ненависним ворогом. Успішно вирішуючи складні творчі завдання, поставлені часом, українські плакатисти збагатили цей вид графічного мистецтва в жанровому й стилістичному відношеннях, значно розширили його тематичний діапазон.

Примітки:

¹ Образотворче мистецтво Радянської України. 1917–1966: Бібліографія друкованих творів. – Х.: Ред.-вид. відділ Книжкової палати УРСР. – С. 19–23.

² Культурная жизнь в СССР. 1941—1950. Хроника.— М.: Наука, 1977. – С. 14.

³ *Юхимець Г.М.* Українське радянське мистецтво 1941–1960 років. – К.: Мистецтво, 1983. – (Нариси з історії укр. мистецтва). – С. 10.

⁴ Каталог художественной выставки при Самаркандском Доме Красной Армии. Живопись, графика, скульптура, прикладное искусство. – Самарканд, 1943.

⁵ Владич Л. В. Майстри плаката. – К.: Мистецтво, 1989. – С. 125.

⁶ Литвиненко В. Г. Зброєю плаката // Культура і життя. – 1974. – 17 жовтня.

⁷ Історія українського мистецтва. – К.: Вид-во АН УРСР – УРЕ. – 1968. – Т. 6. – С. 28.

⁸ *Юхимець Г.М.* Українське радянське мистецтво 1941–1960 років. – К.: Мистецтво, 1983. – (Нариси з історії укр. мистецтва). – С. 16.